Standaardisering, normering en kwaliteitsborging voor energiegemeenschappen

Position Paper

3-7-2026
Gerwin Verschuur, Siward Zomer en Ries Verhoeven

1. Aanleiding

In het strategiedocument van Energie Samen is standaardisering, normering en kwaliteitsborging aangemerkt als een kerntaak. Dit position paper onderbouwt waarom deze kerntaak essentieel is voor de coöperatieve sector en waarom Energie Samen de aangewezen partij is om hierin een leidende rol te vervullen. Daarnaast biedt het paper een eerste aanzet voor de invulling van deze taak.

1.1 Begripsomschrijvingen

Voordat we de vraag beantwoorden waarom standaardisering, normering en kwaliteitsborging zo belangrijk zijn, is het belangrijk de drie begrippen kort te omschrijven:

- **Standaardisering**: Het tot eenheid brengen van producten, diensten of processen, waarbij wordt vastgelegd **wat** er gebeurt en **hoe** dit plaatsvindt.
- **Normering**: Het vaststellen van maatstaven om gewenst gedrag te bevorderen en te waarborgen dat leden van Energie Samen zich aan deze normen houden.
- **Kwaliteitsborging**: Het proces waarmee wordt gegarandeerd dat de producten, diensten of processen die leden van Energie Samen voldoen aan de gestelde normen.

Deze drie begrippen vormen een samenhangend geheel. Standaarden kunnen op vrijwillige basis worden gehanteerd of als normen worden vastgesteld. In beide gevallen is kwaliteitsborging van essentieel belang om naleving te garanderen.

2. Waarom is dit van belang voor de coöperatieve sector?

De korte en bondige reden waarom deze thema's van belang zijn, is dat de energiegemeenschappen als sector zelf een bepaald kwaliteitsniveau willen nastreven, maar ook omdat externe organisaties, zoals overheden en systeempartijen, van hen verwachten dat zij aan bepaalde standaarden voldoen. Deze krachten, die zowel van binnenuit als van buitenaf komen, zullen sterker worden naarmate energiegemeenschappen belangrijker worden in de energietransitie.

3. Waarom willen energiegemeenschappen dit zelf?

Energiegemeenschappen streven ernaar efficiënt samen te werken, de levering van diensten te optimaliseren en consistentie in hun activiteiten te waarborgen. Daarnaast is een groot deel van hun bestaansrecht gebaseerd op het vertrouwen dat zij genieten bij hun leden. Door gebruik te maken van standaarden hoeven energiegemeenschappen niet telkens het wiel opnieuw uit te vinden, kunnen ze gebaande paden volgen en worden de verwachtingen ten aanzien van de kwaliteit van producten en diensten helder. Dit helpt de coöperaties om hun doelen makkelijker en goedkoper te bereiken. Het zorgt er vervolgens voor dat hun leden er op kunnen vertrouwen dat hun handelen gebaseerd is op de eerdere beproefde ervaringen en standaarden van andere energiegemeenschappen.

4. Waarom vragen partners om standaardisering, normering en kwaliteitsborging?

Met de komst van wetgeving waarin de begrippen energiegemeenschap en warmtegemeenschap zijn gedefinieerd, ontstaan er nieuwe mogelijkheden voor de sector. Overheden en systeempartijen zoals netbeheerders, banken en EBN (Energie Beheer Nederland) mogen energiegemeenschappen anders behandelen dan commerciële marktpartijen om ervoor te zorgen dat ze een gelijke toegang tot de markt hebben. De voordelen waar energiegemeenschappen van kunnen genieten, stellen de sector voor de uitdaging om te definiëren wie als energiegemeenschap of warmtegemeenschap wordt erkend. Dit onderscheid is cruciaal om de integriteit van de sector te waarborgen, vooral gezien de toenemende dreiging van corporate capture, waarbij commerciële winstgedreven belangen de coöperatieve, niet winstgedreven doelen van de energiegemeenschappen ondermijnen.

Daarom is het belangrijk dat iedere organisatie die zich energiegemeenschap noemt, voldoet aan bepaalde standaarden om de geloofwaardigheid van de sector te behouden.

5. Zelfregulering volgens de Raiffeisen principes

De kernprincipes van de coöperatieve sector, vastgesteld door Friedrich Wilhelm Raiffeisen, de grondlegger van de boerenleenbanken, zoals zelfhulp, zelforganisatie en zelfverantwoordelijkheid, zijn gebaseerd op de filosofie van zelfregulering. Deze principes vormen de praktische leidraad in het dagelijks functioneren van energiegemeenschappen. Dat willen we graag zo houden.

Door zelfregulering op basis van kwaliteitsstandaarden wordt niet alleen de duurzaamheid en betrouwbaarheid van de coöperaties bevorderd, maar ook het vertrouwen van de leden versterkt.

Als de sector er niet in slaagt om zelf kwaliteitsstandaarden te ontwikkelen en te handhaven, is de kans groot dat de overheid dat op enig moment gaat doen. Je krijgt dan een extern opgelegd regime met standaarden en controle op naleving van de standaarden. Dat betekent ook meer wantrouwen, meer negativiteit en meer externe controle.

Tegen deze achtergrond heeft Energie Samen het initiatief genomen om de standaardisering van de groeistadia van energiegemeenschappen te ontwikkelen. Daarmee scheppen we duidelijkheid naar leden en maatschappelijke partners en maken we het groeipotentieel van energiegemeenschappen tastbaar.

6. Voorbeeld van regulering door de overheid: de biologische landbouwsector

De biologische landbouwsector biedt een duidelijk voorbeeld van hoe een wettelijk geborgd regime eruit kan zien. Sinds 1992 zijn er Europese productiestandaarden voor biologische landbouw, waaraan boeren zich moeten houden. Zij moeten een administratie bijhouden, worden geïnspecteerd door certificerende organisaties en krijgen een “biologisch” keurmerk als zij voldoen aan de

standaarden. Dit keurmerk stelt hen in staat om een meerprijs voor hun producten te vragen. De integriteit van deze certificerende organisaties wordt geborgd via accreditatie door een wettelijk aangewezen instantie. Boeren en verwerkers van biologische producten dragen zelf de kosten van dit wettelijk geborgde regime.

7. Start normcommissie Energiegemeenschappen

Energie Samen werkt momenteel samen met het Nederlands Normalisatie-instituut (NEN) en het Ministerie van EZK aan de ontwikkeling van een norm voor energiegemeenschappen in Nederland. Aanleiding hiervoor is de opname van het begrip 'energiegemeenschap' in de nieuwe Energiewet (artikel 2.4) en het begrip ‘warmtegemeenschap’ in de Wet collectieve warmte (artikel 1 en 2.3 lid 3).

Deze wetgeving formuleert kerncriteria voor energiegemeenschappen, maar werkt deze niet allemaal verder uit. In navolging van de wetgever werkt de norm deze criteria nader uit en biedt zij handvatten voor de praktische invulling. Daarmee wordt voor energiegemeenschappen, de toezichthouder en andere belanghebbenden duidelijk wanneer aan gestelde eisen wordt voldaan.

Die duidelijkheid helpt energiegemeenschappen om toegang te krijgen tot subsidies en leningen, en maakt het makkelijker om toegang te krijgen tot de energiemarkt en de warmtemarkt. Om een norm uit te werken is een normcommissie Energiegemeenschappen samengesteld met vertegenwoordigers van energiegemeenschappen en van maatschappelijke partners, overheden en financiers.

De normcommissie werkt aan een nadere concretisering van de wettelijke kenmerken van energiegemeenschappen en geeft aanbevelingen hoe aan deze normen kan worden voldaan. De norm stelt eisen aan de wijze waarop openheid, zeggenschap, nabijheid en maatschappelijke waardecreatie in de praktijk zijn ingericht. Het proces loopt naar verwachting tot eind 2026.

8. Conclusie

Positief geformuleerd

Een zelfgekozen systeem van standaardisering, normering en kwaliteitsborging stelt energiegemeenschappen in staat om efficiënter samen te werken, hun dienstverlening te optimaliseren en consistentie in hun activiteiten te waarborgen. Dit helpt de coöperaties om de verwachtingen van leden en gebruikers ten aanzien van de kwaliteit van hun producten en diensten waar te maken, en helpt hen hun doelen effiënter en tegen lagere kosten te bereiken.

Negatief geformuleerd

De integriteit van de sector komt in gevaar als er coöperaties zijn die ondermaats presteren. Het vertrouwen van de leden is de basis waarop coöperaties zijn gebouwd. Wanneer enkele coöperaties zich niet aan de gestelde normen houden, kan dit de perceptie van de hele sector negatief beïnvloeden. Vanuit welbegrepen eigenbelang is het verstandig dat de sector nu zelf proactief werk maakt van zelfregulering.

Energie Samen ziet het als haar kerntaak om de randvoorwaarden voor de sector te scheppen om zowel intern als extern aan standaarden en normen te voldoen. Daarmee levert Energie Samen een bijdrage aan de geloofwaardigheid en het succes van energiegemeenschappen nu en in de toekomst.